

פרשת תולדות

צִדְקַת מַעֲשֵׂה אֱמֶת – תּוֹלְדֹת

וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כְּלוֹ פְּאֶדְרֵת שְׁעָר, הָאֵם יֵשׁ פְּסוּל בְּלֵהוּיִת גִּינְגִי?!

פרשתנו אמורה לעסוק בתולדותיו של יצחק, בצאצאיו, בעֲשׂוֹ וּבַיַּעֲקֹב. לא קל להבין איך צדיק כמו יצחק, שהורתו ולידתו בקדושה, עד שהקב"ה ציווה עליו שלא לצאת מהארץ, מוליד בן רשע כמו עֲשׂוֹ. ועוד יותר קשה לקבל את העובדה שמבין שני בניו, יצחק הצדיק אוהב דווקא את עֲשׂוֹ. הייתכן? ויש מקום גם לשאול על הסמנים הגופניים החיצוניים, שכמו באים לרמז לנו על מהותם ואופיים של הבנים. האם העובדה שעֲשׂוֹ נולד "אֲדָמוֹנִי כְּלוֹ פְּאֶדְרֵת שְׁעָר", מעידה על רשעותו, לכאורה? ולעומת זאת, האם היותו של יַעֲקֹב "אֵישׁ חֶלֶק" מעידה על תום לבו?

כדי שנוכל להשיב לשאלות הנ"ל, עלינו ללמוד ולהכיר את פנימיותן של כל אחת מהדמויות, יַעֲקֹב ועֲשׂוֹ, וגם את המהות הפנימית של הקשר שביניהם. יַעֲקֹב ועֲשׂוֹ הם אמנם אחים תאומים, אך הם רחוקים מכל דמיון ביניהם. התורה כמו טורחת להציג בפנינו את ההבדלים החיצוניים/הגופניים שביניהם, כפי שהם באים לידי ביטוי מרגע לידתם, "וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כְּלוֹ פְּאֶדְרֵת שְׁעָר וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עֲשׂוֹ". מה פשרו של השם שניתן לו, וכיצד הוא מתקשר לנתונים הפיזיים החריגים שלו? האם נתונים אלה קשורים לאישיותו של עֲשׂוֹ ולמידותיו השליליות? ואם כן, כיצד מתיישבים הדברים עם דמותו הנערצת של דוד בן-ישי, "וְהוּא אֲדָמוֹנִי עִם יָפֵה עֵינָיִם וְטוֹב רֵאיוֹ", שהקב"ה שולח את שמואל הנביא, למשוח אותו למלך על ישראל?

לעומת התיאור המפורט לגבי עֲשׂוֹ, לא נזכרים כל מאפיינים גופניים אצל יַעֲקֹב, למעט עדות שיעקב מעיד על עצמו בנערותו, "הֵן עֲשׂוֹ אָחִי אֵישׁ שְׁעָר וְאָנֹכִי אֵישׁ חֶלֶק". תינוק רגיל נולד בדרך כלל עם "חסרונות" גופניים, כשבראשו פלומה דקה של שיער, ללא שיניים בפיו, ועור גופו חלק. חסרונות אלה מתקנים והולכים לאורך שנות ההתבגרות של הילד. אך עֲשׂוֹ הוא בגדר תופעה יוצאת מן הכלל, "כְּלוֹ פְּאֶדְרֵת שְׁעָר", וכפי שמובא במדרש, עֲשׂוֹ נולד מוגמר, עם שיניים ושיער, כמו "עשוי" להפליא, ללא כל צורך בהשלמות, דבר המצדיק את מתן השם "עֲשׂוֹ".

ולשם מה מספרת לנו התורה על היותו של עֲשׂוֹ אֲדָמוֹנִי? אם נעקוב אחר סיפור חייו של עֲשׂוֹ, נגלה שזיקתו אל הצבע הָאָדָם שורשית ביותר. כאשר עֲשׂוֹ עוֹשֵׂה מתלהב מהנזיד שיעקב הכין, הוא פונה אליו בלשון צבעונית, "הֲלֵעֵיטְנִי נָא מִן הָאָדָם הָאָדָם הַזֶּה", והקשר לָאָדָם מתחזק עד כדי "עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אָדָם", דבר המלמד על מהותו של עֲשׂוֹ. האם יש קשר בין היותו של עֲשׂוֹ אֲדָמוֹנִי, לעובדת היותו שְׁעִיר?

על דרך פנימיות וחסידות, הצבע הָאָדָם מסמל את מידת הדין. ומה טיבה של מידה זו? אולי ניתן להבהיר זאת ע"י שימוש במידה ההפוכה, של "לפנים משורת הדין". כאשר מערכת המשפט, גם זו שלנו הפרטית, פועלת לפנים משורת הדין, יש מקום להתחשבות ולרחמים. רואים יותר אלוקות, ויש מעין תקווה ואמונה בכך, שלמרות שמישהו פעל שלא כשורה וחסא, הוא עתיד לתקן את דרכיו, ויש מקום לתת לו הזדמנות חדשה. מה שאין כן במידת הדין, "יִיקֹב הַדִּין אֶת הָהָר". כל מי שפשע, ייענש בכל חומר הדין, מבלי לגלות כל התחשבות במצבו ובמניעיו, אין מקום למושג 'רחמים'. הצבע הָאָדָם מזכיר לנו שפיכות דמים, המייצגת אכזריות, או אש המכלה ושורפת דומם צומח וחי וכמו מסלקת אורות של חיות מהעולם. עֲשׂוֹ יוצא מהרחם ממש עשוי גופנית, אך חסר מאוד מבחינה רוחנית. אֲדָמוֹנִיּוֹת מעידה בדרך כלל, על רגשות ורתחנות, מזג חם המכסה ומאפיל על הגיון ומחשבה. אנו יכולים לגלות זאת בגישתו קצרת הרואי של עֲשׂוֹ, המוכן למכור את בכורתו הרוחנית בנזיד עדשים, "הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת וְלָמָּה זֶה לִי בְּכֹרָה... וַיֹּאכַל וַיִּשֶׂת וַיִּקֶּם וַיִּלְךָ וַיִּבֶז עֲשׂוֹ אֶת הַבְּכֹרָה".

על פי קבלה, גם שְׁעָר הָרִאשׁוֹן הוא בגדר צינורות לדינים. ואם נתבונן בשְׁעָרָה, מבעד לעדשה של מיקרוסקופ, נגלה שהשְׁעָרָה אכן בנויה כצינור חלול. לכן על פי קבלה, נכון גם מסיבה זו, שנשים נשואות תכסינה את שְׁעָר רִאשׁוֹן. ובאשר לזכרים, נכון שלא להאריך את שְׁעָר הָרִאשׁוֹן (למעט החריג של נזיר), וגם חשוב ללכת בכיסוי ראש. ניתן אולי להסביר זאת בכך, ששלילת השלילה נותנת ערך חיובי. ובאותה מידה, שְׁעָר הָרִאשׁוֹן כשהוא מגולה, כמו בולע את אורות החסדים ומכסה עליהם. לכן הסתרתו של השיער, גורמת לאורות החסדים לשוב ולהיות גלויים. שְׁעָר הָזָקֵן לעומת זאת, משמש כצינורות לחסדים, ולכן על פי קבלה וחסידות, נכון שלא לקצר את שְׁעָר הָזָקֵן, ובוודאי שלא לגלח אותו.

קיימות זוויות ראייה שונות, מהן ניתן לערוך השוואה בין עֲשׂוֹ ליעקב. נשתדל להתמקד במילה הראשונה, המובאת בתורה, כיוצאת מפיו של עֲשׂוֹ - "הֲלֵעֵיטְנִי", משורש ל.ע.ט, שיש בה כדי ללמד על מהותו. על דרך פנימיות, למרות שהשורש מורכב משלוש אותיות, די בשתיים מהן כדי לרמז על כוון כללי, והאות השלישית מצביעה על סיווג משני. אם נצרף את שתי האותיות הראשונות של השורש למילה אחת, נקבל ל.ע, המייצג את הרצון לבלוע, להכניס אל הקיבה מבעד לל.ע. עֲשׂוֹ רוצה לחסוך לעצמו אפילו את "המאמץ" של להכניס את האוכל לפיו, והוא מסור כולו לבליעה. שתי אותיות אלה מהוות קידומת גם לשורשים אחרים, שמשמעותם השמעת קול, אגב הפגנת גסות רוח וזלזול קולני בכל השאר, כמו בלעג על הזולת או בהוצאת לעז, "וַיִּבֶז עֲשׂוֹ אֶת הַבְּכֹרָה", או באכילה גרגרנית אגב השמעת קולות מהלע - לעלוע (=בליעה גסה).

אם נצרף את האות הראשונה והאות האחרונה של השורש **ל.ע.ט**, נקבל **לט** שעניינו חשיכה והסתרה, משורש **ל.ג.ט**, שכמו בא לרמז שהצד הרוחני שב**עֵשׂו**, מכוסה ע"י **לוט** גשמי, עיניים גשמיות. ואילו הצירוף של שתי האותיות האחרונות של השורש, **עט**, מזכירות לנו את העיט העט על הפגרים, את ההתנפלות על הגשמי ועל הנאות החיים, הכל, מהר ועכשיו, "הנה אנכי הולך למוות ולמה זה לי בְּכֶרֶה", אין בכלל הסתכלות לטווח הארוך.

בראשית הפרשה, מספרת לנו התורה על יחסם השונה של יצחק ורבקה לתולדותיהם, "וַיֵּאָהֵב יַצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בָּפִיּוֹ וְרַבְקָה אֶהְבֶּת אֶת יַעֲקֹב". הכיצד, יצחק צדיק יסוד עולם, מוליד בן **כעֵשׂו** הרשע? וכיצד יתכן שהוא אוהב אותו יותר מאשר את יעקב? האם הוא אינו קורא נכונה את התמונה? האם **עֵשׂו** מצליח לעבוד על אביו כל הזמן? התורה מנמקת את אהבתו של יצחק ל**עֵשׂו**, "כִּי צִיד בָּפִיּוֹ". האם יעלה על הדעת, חס ושלום, שסיבה גשמית כמו תאוות אכילה, בנוסף לתמימותו של יצחק, הן המטות את לבו של יצחק לקראת **עֵשׂו**?

לכן אומר המדרש, "שהיה צד את אביו הצדיק בפיו". שהיה **עֵשׂו** שואל את יצחק שאלות מתחסדות, כמו "כיצד מעשירין את המלך?", "כדי להפגין את רצונו כביכול, להדר ולהחמיר על עצמו. ודווקא רבקה, שבאה מביתו של לבן הרמאי, עליה, לא ניתן "לעבוד בעיניים", היא יודעת להבחין בין תמימות ובין התחזות. מעיון בפסוק נגלה גם, כי אהבתו של יצחק את **עֵשׂו**, מתוארת בלשון עבר, "וַיֵּאָהֵב יַצְחָק אֶת עֵשָׂו", ואילו אצל רבקה, מדבר הכתוב בהווה, "וְרַבְקָה אֶהְבֶּת אֶת יַעֲקֹב". השימוש בלשון עבר, באשר לאהבתו של יצחק את **עֵשׂו**, מרמזת לנו על היותה זמנית, ועל מעין התפכחות שבאה מאוחר יותר, לאחר ש**יעקב** מקבל את הברכות.

ועוד מוזר, שמלבד אדם הראשון, אברהם, יצחק ויעקב הקבורים במערת המכפלה, מספר המדרש, כי ראשו של **עֵשׂו**, מצוי אף הוא במערה, מונח בחיקו של יצחק. הדבר אירע כאשר באו בני יעקב ממצרים, לקבור אותו אחרי מותו, במערת המכפלה. **עֵשׂו** עיכב את הקבורה, בטענה שהמקום מגיע לו כיוורש, שהרי יעקב קבר כבר את לאה אשתו, ומיצה בכך את זכותו. חושים בן דן, בהיותו חרש, לא הבין במה דברים אמורים, אך משהבין ש**עֵשׂו** מעכב, הרים את אלתו והכהו בראשו. מעצמת המכה ניתז ראשו של **עֵשׂו** מגופו ונחת בחיקו של יצחק.

ומסביר אדמו"ר הזקן, "בעל התניא", שנשמתו של **עֵשׂו** היתה נשמה גדולה ועצומה, אפילו יותר מזו של יעקב. וכשיש מקור של מתח גבוה, של אנרגיה גבוהה, הרי כדי למנוע סכנה, יש לדאוג לבידוד מתאים, שימנע חלילה, התחשמלות או קרינה. אם נמשיל זאת לכור גרעיני, הרי שיידרשו קירות עופרת עבים כדי למנוע קרינה רדיו-אקטיבית. גופו של **עֵשׂו** ונפשו הבהמית, שימשו אצלו כאמצעי לבידוד ולהפרדה, מהנשמה האלוקית שבו. במקרה של כור כזה, ניתן לפרוק את האנרגיה בהדרגה ובמינון נמוך יחסית, ע"י שנאים (טרנספורמטורים) המקטינים את המתח, ובכך לאפשר שימוש גם במוצרי החשמל שברשותנו.

יצחק שהיה מודע לאוצר הטמון ב**עֵשׂו**, רצה לגלות את האורות הטמונים בו ע"י חפירה פנימה, ע"י סילוק הקליפות החיצוניות. רק לאחר שברך את יעקב, הבין, שיעקב הוא האמצעי שכמו אמור "לחלוב" בהדרגה ולאורך הדורות, את האורות הרוחניים שב**עֵשׂו**. **עֵשׂו** מייצג את **אָדוּם**, את **רומי** ואת **הנצרות**. לאורך הגלות, הצטרפו לעם ישראל גרים רבים מאדום, שתרמו תרומה משמעותית בתחום התורה שבעל-פה ("צִיד בָּפִיּוֹ"). מדובר באבני יסוד חשובות מאוד כמו: הנביא עובדיה, אונקלוס (המתרגם והמפרש הראשון של המקרא), שמעיה ואבטליון (שקדמו להלל ושמאי), רבי מאיר בעל הנס, עליו נאמר "סתם מְשֻׁנָּה רבי מאיר" (אם לא צוין בְּמִשְׁנָה שם אומרה, הרי שאמרה רבי מאיר), ועוד גרים רבים ונכבדים, עד שאחת מהסיבות שניתנו לגזירת הגלות, היתה כדי לקלוט ניצוצות של קדושה, המצויים בגרים מצאצאיו של עשו (מה שאין כן בישמעאל).

גם על דוד נאמר "וְהוּא אֶדְמוֹנִי", אך דווקא בשל כך טורח הכתוב להוסיף ולהעיד עליו, "עַם יָפָה עֵינָיִם וְטוֹב רֵאִי", כלומר שענינו לא היו גשמיות, "וְטוֹב רֵאִי", שראייתו הרוחנית טובה ונכונה היתה. ומכלל הן אתה שומע לאו, מהעובדה שאין אזכור חיובי לגבי ענינו וראייתו של עשו, אתה למד על החיסרון שבהן. ולקינוח אציין משהו ששמעתי מפי המקובל הרב חיים כהן זצ"ל (הקרוי "החלבן"). שמו של **עֵשׂו** כמו בא לרמז לנו על ראייתו הרוחנית הלקויה של בעל השם. אם נחלק את השם **עֵשׂו** לפי הברות, נקבל **ע-שו** או **עין שוא** (שענינו תרה כל הזמן אחר דברי שוא חסרי ערך).

דבר הסידות

בעניינים הגשמיים צריך להסתכל במי שהוא למטה ממנו, שמצבו הכלכלי גרוע משלו, ולהודות לה' יתברך כי טוב, על חסדו הרב עימו (על שאינו במצב ירוד כמו האחר). בעניינים הרוחניים לעומת זאת, עליו להסתכל במי שמצוי במדרגה גבוהה משלו, ולהתחנן לה' שיתן לו דעה טובה ללמוד ממנו, וכוח ועוז, שיוכל לעלות ולהתעלות למדרגתו (להימצא כל הזמן במצב של עלייה). (מעובד מתוך היום יום)

שבת שלום ומבורך

ח / ח / ח / ח

אם ברצונך לקבל את הגיליון במסרון או במייל, פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691